

τον νὰ μὴ εἶνε κατὰ βάθος ἔντιμος. Στραφεῖσα τότε πρὸς τὸν σύζυγόν μου: Ἐπῆρες ὀλίγον θάρρος; τῷ εἶπον.

— Τόσον σκληρὰ πληγὴ δὲν θεραπεύεται εὐκόλως, μοὶ ἀπεκρίθη. Συνεικινήθην, ἀλλὰ δὲν ἐπαρηγορήθην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθον ὁ Γιάννης καὶ ὁ υἱός μου.

— Ἀφέντη, εἶπεν ὁ Γιάννης, αὐτὸ τὸ ῥωλόγι θέλει καὶ καλὰ νὰ μοῦ τὸ δώσῃ ὁ Ἀριστείδης· μὰ ἐγὼ δὲν τὸ θέλω· δὲν πρέπει νὰ μοῦ τὸ δώσῃ.

Ὁ σύζυγός μου ἔμεινεν ἐπὶ στιγμὴν ὡς ἀναπολόγητος· δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του.

— Πολὺ καλὰ κάμνεις, Γιάννη, εἶπεν εἰς τὸν μικρὸν ὑπερέστην· τὸ νὰ μὴ λαμβάνῃ κανεὶς τὸ πρᾶγμα ποῦ δὲν τῷ ἀνήκει εἶνε τιμιότης· τὸ ν' ἀρνήται ὅ,τι νομίζει πῶς δὲν πρέπει νὰ τὸ δεχθῇ καὶ ὅταν τοῦ τὸ δίδουν, εἶνε ἀκόμη καλλίτερον, εἶνε εὐγένεια. Μὲ τὴν διαγωγὴν σου δίδεις εἰς τὸν υἱόν μου διπλοῦν μάθημα, ἀπὸ τὸ ὅποιον θὰ ὠφεληθῇ, ἐλπίζω. Πάρε τὸ ῥολόγιον αὐτό, σοῦ δίδω τὴν ἄδειαν. Πήγαινε τώρα, παιδί μου.

Ὁ Γιάννης ἐξῆλθε εὐτυχῆς καὶ συγκεκριμένως. Ὁ σύζυγός μου ἐχώρησε τότε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν υἱόν του καὶ τῷ εἶπε:

— Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ λησμονήσω τί συνέβη, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρον: νὰ τὸ ἐνθυμῆσαι σὺ πάντοτε!

(Ernest Legouvé)

K*

ΞΑΥΕΡΙΟΣ ΛΑΝΔΕΡΕΡ

Σημειώσεις.

Ὁ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα ἀποβιώτας γηραιὸς Βαυαρὸς καθηγητὴς τῆς χημείας Ξαυέριος Λάνδερερ δὲν πρόκειται νὰ κριθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστήμονος. Καὶ ἡ Ἔστια ἐν τῷ δελτίῳ αὐτῆς καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Χρηστομάνος ἀρκούντως περιέγραψαν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. Ἐνταῦθα μόνον ἀτελῶς θὰ σκιαγραφηθῇ ἐν σημειώσεσιν, αἵτινες συνδέονται μὲ τόσα γεγονότα!

**

Ἦτο τὸ σωτήριον ἔτος 1861, ὁ δὲ Ὅθων ἐβασίλευεν ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἦτο παιδίον ἔτι, καὶ μεταξὺ τῶν ὀμηλικῶν ἢ φήμη τοῦ Λάνδερερ ἦτο μεγάλη. Καθ' ἐκάστην Κυριακὴν ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ διευθυνόμενῳ ὑπὸ τοῦ κ. Λυσάνδρου Καυταντζόγλου κοί κειμένῳ τότε κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ Σπηλιωτάκη, ἀκριβῶς ὅπου νῦν εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ γ' δημοτικὴ Σχολὴ τῶν κορα-

σίων, ἐγένετο διδασκαλίᾳ πρακτικῶν μαθημάτων τὴν πρωίαν χάριν τῶν πολλῶν. Ὁ Γρηγόριος Παπαδόπουλος ἐδίδασκεν ἱστορίαν, ὁ Ἰωσήφ Μίνδλερ στενογραφίαν, ὁ Λάνδερερ ἐδίδασκε Φυσικὴν ἅμα καὶ Χημείαν.

Ἄλλ' ἡ αἰθουσα τῶν παραδόσεων ἦτο ἐνωρὶς μεστὴ πλήθους πολλοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ μικρότεροι μετὰ δυσκολίας ἠδυνάμεθα νὰ βλέπωμεν. Ὁ Λάνδερερ προϋνόησε περὶ τούτου καὶ διὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ καλοκαγαθοῦ ὕφους παρεκίνησε τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἀφήσωσι κενὰς τὰς δύο πρώτας σειρὰς θρανίων διὰ τὰ καυμένα τὰ παιγτιά.

Οὕτως ἐγνωρίσθημεν καὶ ἀφοῦ ἐγινώσκομεν ὅτι ἡ θέσις μᾶς περιμένει ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐπεσκεπτόμεθα τὸν Λάνδερερ ἐν τῷ χημείῳ κειμένῳ ἐν ἐνὶ τῶν ἰσογειῶν δωματίων τῆς αὐλῆς.

Συνέπεσε τότε νὰ ἀπέλθῃ ὁ παρασκευαστὴς τοῦ καθηγητοῦ καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐδέχθη τὴν προσνεχθεῖσαν αὐτῷ θέσιν παρασκευαστοῦ, καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται φιλία καὶ σεβασμὸς ὃν, φεῦ, ὁ θάνατος μόνον ἔμελλε νὰ διακόψῃ.

**

Ἀργότερον τῷ 1862 ἐνθυμοῦμαι τὸν Λάνδερερ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐδίδασκε τὴν πρωίαν ἀπὸ ὥρας 8-9 καὶ τὸ μάθημα αὐτοῦ ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῆς νεολαίας τῶν γυμνασίων, ἣτις κατελίμπανεν ὅ,τι μάθημα συνέπιπτε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἵνα προσέρχηται εἰς τὸ μάθημά του. Παρέδιδεν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τὸ νῦν λεγόμενον τῆς φυσικῆς καὶ συνέβαινεν ἐν τούτῳ τὸ ἐναντίον ἀφ' ὅ,τι εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, διότι ἐδῶ συνηρόμεθα εἰς τὰ ἄνω θρανία καὶ δειλοὶ καὶ συνεσταλμένοι πρὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν ἡμεῖς ἔτι τοῦ Γυμνασίου τρόφιμοι ἠκροώμεθα.

Ἡ διδασκαλίᾳ τοῦ Λάνδερερ ἦτο ἀπλή καὶ εὐληπτος, μετεῖχε δὲ πως διαλόγου οἰκογενειακοῦ μᾶλλον ἢ παραδόσεως ἀπὸ ἑδρας. Ἡ ξενίζουσα αὐτοῦ προφορὰ καὶ τὸ ἀπαραίτητον *λοιπόν*, ὅπερ δὲν ἐδίσταζε νὰ παρενθέτῃ καὶ μεταξὺ τῆς λέξεως, μᾶς ἔθελγον καὶ ἐγοήτευον. Ἦτο δὲ ζωηρότατος καὶ εὐθυμος, διότι δὲν εἶχεν ἔτι προσβληθῇ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ὅφ' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι ἐπάσχεν.

Τὸ χημείον τοῦ Πανεπιστημίου ἐγκατεστημένον τότε ἐν τοῖς ὑπογεῖοις ἔνθα νῦν φυλάττονται τὰ διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης βιβλία, ἦτο ἀληθῆς διαμονὴ ἀλχημιστοῦ. Τὰ πολυποικίλα φιαλίδια, ἅτινα ἐσύναζεν ἀπανταχόθεν ὁ Λάνδερερ, τὰ ὑέλινα κέρατα ἀνόμοια πάντα τὸ σχῆμα, ἔτι δὲ παντοῖαι συλλογαὶ παραδόξων πραγμάτων, ἄς καθήρτιζεν ἐκάστοτε, ἀνθρώπινος σκελετὸς ὀρθιος ἐν τινι γωνίᾳ, κράνιον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐφ' οὗ ἦσαν ἐγγεγραμμένα λατινικὰ ῥητά, εἰκόνες περιεργοὶ καὶ

παράδοξοι καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις φῶς ὀλίγον τῆς ἡμέρας, ἐν δ' ἡμέραις χειμεριναῖς ἐν κηρίον διαχέον πένθιμον λάμπιν.

Ἰδιαιτέραν παρῆγον αἰσθησιν τὰ νυκτερινὰ λεγόμενα μαθήματα τοῦ Λάνδερερ. Δύο ἐγίνοντο τοιαῦτα κατ' ἔτος, ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα, εἰς αὐτὰ δὲ συνήγετο ἡ πόλις δύναμαι εἰπεῖν πᾶσα. Οἱ διάδρομοι τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν αὐλή, ἡ ὁδὸς ἔξω ἦσαν πλήρεις κόσμου. Ἡμεῖς οἱ εὐνοούμενοι εἶχομεν ἐνωρίς τὴν εἴσοδον ἐξ ἄλλης θύρας καὶ πολὺ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ μαθήματος ἡ αἴθουσα ἐπληροῦτο καὶ οἱ ἐξώθεν ὄντες ἀνέμενον μεθ' ὑπομονῆς τὰ ἐν τῇ αὐλῇ πειράματα.

Σκοπὸς τῶν νυκτερινῶν αὐτῶν μαθημάτων ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῶν πειραμάτων ἐκείνων ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ γείνωσιν ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας, ὡς τὰ τῆς καύσεως ἐν τῷ ὀξυγόμφῳ, τὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀντιμονίου μετὰ τοῦ χλωρίου καὶ οὕτω καθέξης. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἐπιστημονικῶν πειραμάτων προσέθετεν ὁ Λάνδερερ χάριν τῶν πολλῶν καὶ ἄλλα θεαματικώτερα.

Οὕτως ἐν τῇ αὐλῇ ἐκαίοντο βεγγαλικοὶ καὶ ῥωμαϊκοὶ πυρσοί, ὡς τοὺς ἀπεκάλει, πύραυλοι ἀνεπετῶντο εἰς τὸν ἀέρα καὶ ποτε ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ ἐγένετο τὸ πείραμα τοῦ ὑγροῦ πυρός.

Ὁ μακαρίτης Λάνδερερ εἶχεν ἐφεύρει ἐνωσιν τινά, περὶ ἧς διετείνεται ὅτι ἐκαίεν καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ καὶ ἐβάπτισεν αὐτὴν τὸ ὑγρὸν πῦρ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ συγκίνησις ἦτο μεγάλη καὶ ὡς εἰκὸς πολλοὶ ἔσπευσαν νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ νυκτερινῷ μαθήματι τὴν νέαν ἐφεύρεσιν. Παρῆν δὲ καὶ ὁ τότε ἐπίσκοπος Ὑδρας Νεόφυτος, συνοδικὸς τυγχάνων ἐν Ἀθήναις. Σβύνονται τὰ ἐν τῇ αἰθούσῃ φῶτα, λαμβάνει ὁ Λάνδερερ τὸν πυρσὸν τοῦ ὑγροῦ πυρός ἀνὰ χεῖρας, καὶ νέος Καλλίνικος, τὸν ἐμβαπτίζει εἰς τὸ ὕδωρ, ἀναφωνῶν. «Τετέλεσται. Οἱ Τοῦρκοι κατεστράφησαν, πανιερώτατε».

Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐγένετο, ἀλλ' ἐξ ἀβλεψίας τοῦ παρασκευαστοῦ ἀνεφλέχθη διὰ μιᾶς ὅλη ἡ σκευασία, ὁ ἀγαθὸς ἐπίσκοπος παρ' ὀλίγον κατεκαίετο καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐπιγενομένου λάθους ἀκόμη καὶ νῦν ἐπιφαίνονται ἐν τῇ ὀροφῇ τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

**

Ἐπῆλθεν ἡ ἐξώσις τοῦ Ὄθωνος. Ὁ Λάνδερερ πολὺ κατεβλήθη ἐκ τούτου. Ἀλλὰ πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητής, παρέμεινε μὲν ἐνταῦθα ἀλλὰ τετρωμένος τὴν καρδίαν. Ἐν τῇ πολυκυμάντῳ δὲ τότε προσωρινῇ καταστάσει κατόκει ἐν τῷ Βασιλικῷ φαρμακείῳ, οὗ ἦτο διευθυντής ὅπως ἐπιβλέπη διαρκῶς καὶ φυλάττη. Τὸ βασιλικὸν

φαρμακεῖον ἦτο ὅπου νῦν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατὰ τοὺς δεινούς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1863 ἐμφυλίους σπαραγμούς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀλληλομαχομένων. Ἐκεῖνος ἔκλεισε τὰς θύρας καὶ συναγαγὼν τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν ἠτοιμάσθη πρὸς ἄμυναν. Οὐδὲν ὅμως ἐγένετο.

Ὅτε ἀργότερον ἐν τῷ φαρμακείῳ τὸν ἠρώτων πῶς θὰ ἀπέκρουε τὴν προσβολὴν μὴ ἔχων ὄπλα, μηδὲ πυρίτιδα, μοὶ ἐπέδειξεν ἄνω τῆς λιτῆς κλίνης τοῦ δύο πυρσούς. Ἦσαν οἱ πυρσοὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός καὶ δι' αὐτοῦ διετείνεται ὅτι θὰ κατετρόπωνε τοὺς ἐπιδρομεῖς.

**

Ποσάκις ἔκτοτε, νέας τάξεις πραγμάτων ἐγκαθιδρυθείσης, μοὶ ἐπανελάμβανεν ὅτε προσεβλήλετο ὑπὸ τῶν πόνων τῆς ἀσθενείας, ὑφ' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι πάσχει: «Ἄ! κοῦ ἐκείνοι οἱ καιροὶ! ἀφ' οὗτου ἔφυγεν ὁ Ὄθων ἠσθένησα καὶ πάσχω».

**

Δὲν γνωρίζω ἂν ἔπασχεν ἡ ὄχι. Πάντες οἱ περὶ αὐτὸν ἐνόμιζον ὅτι ὄχι· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι διηγεῖτο πάντοτε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀσθενείας τοῦ προελθούσαν ἐξ εἰσπνοῆς ἀτμῶν ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, ὅτε διδάσκων τὴν δηλητηριώδη αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐπεδείκνυεν αὐτὴν ἐπὶ μικροῦ κυνός, ὃν ἐπειράθη νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου.

Παρῆλθον ἔκτοτε εἴκοσι ἔτη καὶ ὁ Λάνδερερ ἀπέθανεν ἐκ θανάτου ἀκαριαίου καὶ ἡσύχου, ὅπως ἐναντίου πρὸς τὴν ἀνήσυχον αὐτοῦ ζωὴν.

■

ΠΟΣΟΝ ΣΤΟΙΧΙΖΕΙ ΕΝ ΦΙΛΗΜΑ.

Πόσον παράδοξοι καὶ ιδιότροποι ἰδέαι ἐπέρχονται ἐνίοτε ἐνεκα τῆς ἀργίας εἰς τοὺς διατρίβοντας εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Εὐρώπης, δεῖκνυει τὸ ἐξῆς συμβάν ἐσχάτως ἐν Καρλσβάδη. Ἐν τινι τραπέζῃ οἰκείων καὶ φίλων ὁ κόμης Σ. ἐκάθητο ἀπέναντι τῆς βαρωνίδος φόν Β, τῆς θελκτικώτερας ἴσως ξανθῆς ὅσαι ἐπάτησάν ποτε εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Καρλσβάδης. Ὁ διάλογος, ὡς εἰκός, ἦτο φαιδρὸς καὶ ἥρεμος, καὶ ὁ λόγος ἐφέρετο ἐπὶ διαφορῶν πραγμάτων, φυσικῶν καὶ πλήρης εὐφυολογιῶν. Αἴφνης ὁ λόγος ἤλθε καὶ εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα διοργανωθὲν παζάριον πρὸς φιλανθρωπικούς σκοπούς, καθ' ὃ κυρία τις ἐπώλησε τὸ περιστάθιον τρίχαπτόν της κατὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, καὶ ἐπομένως ὁ λόγος κατόπιν ἐστράφη περὶ τὴν ἐρώτησιν, πόσον στοιχίζει ἐν φίλημα. «Ἐκατὸν λουδοβίκεια, ἀπήνητησεν ὁ κύριος φόν Δ. διορθῶν τὸν μύστακά του. «—Ἄ μπά! ἑκατὸν λουδοβίκεια! . . Ἐγὼ δίδω